

טבילה בכלים

1. משנה מסכת מקוואות פרק ד משנה ה

השוקת שבסלע (אינה כלי ולכן) אין ממלאין ממנה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה. היתה כלי וחברה בסיד ממלאין בה ומקדשין בה ומזין ממנה וצריכה צמיד פתיל ופוסלת את המקוה ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם כשירה.

וכמה יהיה בנקב כשופרת הנוד אמר רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשופרת הנוד והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה ושלחו בית שמאי ופחתה שבית שמאי אומרים עד שיפחת רובה:

2. משנה מסכת מקוואות פרק ו משנה ה

השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובין כשופרת הנוד ר' יהודה אומר בכלי גדול ארבעה טפחים ובקטן רובו.

3. תוספתא מסכת מקוואות פרק ד הלכה ד

קסטליו המקלח מים בכרכים אם היה נקב כשופרת אינו פוסל את המקוה. ואם לאו פוסל את המקוה. הלכה זו עלו בני אסיא ג' רגלים ביבנה ורגל שלישי הכשירו להם אפי' נקב כמחט. א"ר אליעזר ב"ר יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית במה דברים אמורים מן הצד. אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה. פקקו בסיד ובבנין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסים פוסל את המקוה. על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסים או שמירחו בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקוה.

4. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף טו עמוד א

מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים, והיתה נקובה למקוה, וכל טהרות שהיו בירושלים נעשים על גבה, ושלחו בית שמאי והרחיבוה, שבית שמאי אומרים: עד שתפחת ברובה, ותנן: עירוב מקואות - כשופרת הנוד בעובייה ובחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן;

שיטות הראשונים

5. רא"ש מסכת נדה הלכות מקוואות

במה דברים אמורים שהנקב אינו מכשיר עד שיהא כשופרת הנוד מן הצד. אבל אם נקב קסטליו בשוליו אינו פוסל אם ניקב כמלא מחט. ואם היה מקבל כל שהוא פירוש שנקובה מן הצד כשופרת וגבוה מעט מן השוליים ומקבל מן הנקב ולמטה מים כל שהוא פוסל את המקוה.

בסיד ובבנין שהביא סיד וצרורות ופקק בו הנקב לא חשיבא סתימה. אבל בסיד ובגפסים יחד חשיבא סתימה מעלייתא וחשיב כלי

וסוגיא דיבמות דמוקמא הוא דשוקת יהוא בעירוב מקואות סבירא לה כתנא דסבר מלמטה מהני נקב כל שהוא. הלכך צריכה לשנות פשטא דמתני' (פרק ד משנה ה) ולומר דמילתא באפיה נפשה היא ולא קאי ארישא.

6. שו"ת הרא"ש כלל לא סימן א

ואף על גב דלפום ריהטא דמתניתין קאי אניקבה דלעיל וא"כ בעינן כשופרת הנוד לב"ה = לבית הלל = כיון דסוגיית הגמרא מפרשא המשנה דלא קיימא אניקבה אלא מילתא באפי נפשיה היא וקיימא אעירוב מקואות אזלינן בתר סוגיא גמרא ואכשירנו בנקב כל שהוא. כעובדא דתוספתא דמעשה רב, ומים שבתוכה אינן שאובין לפסול המקוה אבל בתוכה אין

טובלין, כדתנן ריש פ"ה דמקואות מעין שהעבירו כו' כשר חוצה לה אבל בתוכה אין טובלין.

7. רמב"ם הלכות מקוואות פרק ו

הלכה ג: השוקת שבסלע אינו פוסל את המקוה לפי שאינה כלי, אבל כלי שחיברו בסלע פוסל את המקוה אף ע"פ שחיברו בסיד, ניקבה מלמטה או מן הצד כשופרת הנוד כשירה ואינה פוסלת את המקוה.

הלכה ד: הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהר לוקבעו בארץ ועשאוה מקוה ה"ז כשר.

וכן אם פקק את הנקב בסיד ובבנין (כלומר בצרורות וכיוצא"ב כעין בנין. ב"י) אינו פוסל והמים הנקוין בתוכו מקוה כשר, סתמו בסיד או בגפסים עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבעו בארץ או יבנה, ואם הוליכו על גב הארץ ועל גב הסיד ומירחו בטיט מן הצדדין הרי זה כשר.

ראב"ד: א"א דבר זה אינו מחזור להטביל בתוכו אלא שאין המים היוצאים ממנו פוסלים את המקוה אבל להטביל בתוכו עד שיהיו המים שבתוכו מעורבים עם המקוה בנקב שהוא כשופרת הנוד ר"י אומר בכלי גדול ד' טפחים ובקטן ברובו הרי ר"י שהוא מחמיר בהטבלה בתוך כלי ורבנן מיהא כשופרת הנוד בעו ואף על פי שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא ועוד איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה על ידי יחודו להשתמש בו ונמצאת טבילה זו בכלים. +

הלכה ה: השידה והתיבה שבים (עשויים עץ וצריכים כמוציא רימון לטהרם) אין מטבילין בהן אלא א"כ היו נקובים כשופרת הנוד

8. בית יוסף יורה דעה סימן רא

אבל בשידה [ו]תיבה שהן כלי עץ ושיעור המטהרן הוא גדול מאד שהוא בכמוציא רמון (כלים פ"ז מ"א) ראו חכמים דלפטלו מתורת כלי לענין מקוה דליסגי ליה בכשופרת הנוד שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקואות דאף על גב דלפטלו מכלי לענין טומאה צריך שיהיה יותר גדול שיעורא דלטומאה וטהרה לחוד ושיעורא דלענין מקואות לחוד:

9. חידושי ר' חיים הלוי הלכות מקוואות פרק ו

ונראה החילוק בזה, דבאמת הויין תרי דינים מחולקים, שיעורא דשופרת הנוד הוא לענין עירוב מקואות, וכדתנן פ"ו דמקואות עוקת המערה אין מטבילין בה אלא א"כ היתה נקובה כשופרת הנוד, והתם לא איירינן בכלים כלל, אלא לענין חיבור שני המקואות יחד, ומהני הך שיעורא גם בשידה ותיבה שבים, משום הך טעמא דעירוב מקואות, דנעשין המים שבהן מעורבין עם המים שבים, וחשיבי כמונחים ביים ואינם בכלי כלל ומטבילין בהם, אכן הך שיעורא דבכדי טהרתו הרי לא מהני כלל לענין עירוב המים, אלא דעיקר הכשר זה הוא משום שנשברו ונתבטלו מתורת כלי, וע"כ אף שהמים שאובין כמונחים בתוכם, מ"מ כשרים לטבול בהן, כיון שאין כאן עוד טבילה בכלי, דהא בטלו מתורת כלי, ובהך שיעורא דביטול כלי הוא שפסק הרמב"ם דהוי בכדי טהרתו. אשר על כן לא קשיין אהדי, כיון דתרי מיני הכשרי נינהו, חדא על ידי עירוב המים, ושנית ע"י ביטול התורת כלי, ובחדא מיניה מתכשרא, וכמו שנתבאר. אלא דהא מיהא קשיא, דאמאי לא מהני בשידה ותיבה שבים גם הך שיעורא דבכדי טהרתם לבטל מהן תורת כלי, ויהא מותר לטבול בהן משום טעמא דביטול כלי, ולמה צריכין בהו דוקא להך הכשירא דעירוב מקואות דרבה שיעוריה והוא כשופרת הנוד. ונראה דהנה הך דינא דאין טובלין בכלים איתא בספרא על הקרא דבור מקוה מים יכול אף בור שבספינה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין שיעקרו בקרקע אף מקוה שיעקרו בקרקע, הרי דהא דאין טובלין בכלים לא תלי עיקר הפסול בדין כלי, אלא דכל שאינו בקרקע

10. סיכום דעות הראשונים בטבילה כלי

רמב"ם להבנת הב"י	צריך נקב בכדי טהרתו אך בשידה שבים בשפוח"נ. ¹¹ ובנוסף צריך קביעה בקרקע כמו 'קסטילון' או שיהיה סתימה טובה בדרך בנין.
רא"ש ור"ש	נקב כל שהוא בשוליה מכשיר ¹³ ומן הצד בשפוח"נ בסמוך לשוליה. והסתימה צריך שתהיה רעועה שלא תחזיר לו דין כלי
רא"ש למעשה למסקנת הב"י	לענין טבילה בתוכו מחמירים אפילו בנקוב כשפוח"נ אסור. כיון שאם נתיר יש לחשוש שיטבול גם בכלי שלם.
טור	לטבול בתוכה מחמירים שלא להסתפק בכל שהוא כיון שאינו ניכר ויש חשש שיטבול בכלים שלמים אבל בנקוב כשפוח"נ מותר.
ראב"ד	נקב המטהרו אינו מועיל אלא להוציא מדין שאובין אבל לטבול בתוכו אי אפשר אלא בהשקה כשפוח"נ למקוה כשר.

אין מטבילין בו, וגם אם המים אינם בכלי אלא בשבר כלי גם כן אין מטבילין בהן, כיון דבעינן דוקא שיהיו המים בקרקע, ולפי זה הרי צ"ע עיקר הך דינא שפסק הרמב"ם דכשנשתברו ונתבטלו מתורת כלי מטבילין בהן, והרי זה לא תלי כלל בדין כלי, ומאי איכפת לן בין כלי לשבר כלי.

והפשוט בזה, משום דכל שקבועין ועומדין בקרקע חשובין המים שבתוכן כאלו הן בקרקע, ואך דבכלים הוי דינא דאפילו אם הן קבועים בקרקע יש להן דין קבלה בפני עצמו, והמים שבהן אינן בקרקע, וע"כ זהו שפסק הרמב"ם דכשנשתברו וקבעו בקרקע מטבילין בהן, דכיון דנשתברו ופקע מהן תורת כלי ממילא אהניא קביעתן בקרקע לענין זה שהמים שבתוכן הרי הן בקרקע וכשרים לטבילה. אשר כל זה לא שייך אלא כשעומדין בארץ, משא"כ בשידה ותיבה שבים, דעמידתן במים לא הויא כעומדין בארץ לגבי השידה והתיבה בעצמן, וממילא דהמים שבהן ג"כ אינם בארץ, ולפי זה גם בנשברו דפקע מהן תורת כלי, מ"מ כיון שהמים שבתוכן לא הויין עוד בארץ הרי הן פסולים לטבילה, וע"כ אין בהו רק הך הכשירא דעירוב מקואות, דהמים בעצמן הן מעורבין עם המים שבים, ועל ידי זה הוא דהויין בקרקע, ואין מונחין בהשידה והתיבה כלל, וכשרין לטבילה, ובזה הא הוי שיעורא כשפורת הנוד וכמו שנתבאר.

השוואת שיטות הראשונים

11. ביאור הגר"א יורה דעה סימן רא ס"ק ל

נושא	רא"ש, ר"ש	רמב"ם
א	ביטול כלי מן הצד	נקב המטהרו
ב	ביטול כלי בשוליו	נקב המטהרו
ג	חיבור לארץ להיתר	חייב
ד	היה מקבל מן הנקב ולמטה.	אין נפק"מ
ה	מירוח לקרקע	לא גורסים (?)
ו	חומרי איטום	סיד וגפסים דוקא שניהם יחד פוסל כיון שחזר לדין כלי. וסיד ובנין אפי' שניהם יחד וכ"ש כ"א לבדו אינו פוסל.
ז	עיקרון יציאה מדין כלי	בדבר שהוא סתימה מעליא פוסל כי חוזר להיות כלי ובדבר אחר אינו פוסל
ח	קיבוע לארץ	אי פקקו בדבר שהוא בנין אינו פוסל כי דינו כקרקע ובדבר אחר פוסל
ט	הדין בשוקת	לא מועיל כשהסתימה החזירה אותו לדין כלי
י	הושבה על הארץ	כל שהוא ככל כלי
		כשפוח"נ
		מועיל אפילו סתמו בסיד ובגפסים שההושבה על הארץ כבנין.

שיטת השו"ע

בניית מקוה מקירות אבן מוכנים

16. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן צה

הנה בדבר מקוה שרוצים לעשות ארבע כותלים מארבע טבלאות של מין נייר למטה בשולים ולחבר אח"כ באש את הכותלים והשולים, הנה פשוט שיש לזה הדין כמו מקוה מנסרים של עץ אשר אם הוא מנסרים הרבה שקבעו לכל נסר בחפירת בור המקוה היא כשרה, אבל אם הוא רק מארבע טבלאות טבלא אחת לכותל יש לאסור, דהוא כמו באבנים שאיתא ברמ"א סימן ר"א סק"ז אבל חבור אבנים הרבה לא מיקרי כלי, וכוונתו כשנעשו בחבור להגג וה"ה בחפירה שבקרעק שהוא בחבור דמ"מ צריך שיהיו הרבה אבנים, דאם נעשה בתלוש הא אפילו חבור אבנים הרבה ביחד שיכול לקבל איזה דבר וכ"ש לקבל מים הוא כלי גמור שיהיה פסול למקוה אף אם יחברוהו אח"כ לקרקע, וא"כ איירי בנעשו בחבור לקרקע ומ"מ מצריך שיהיה באבנים הרבה, וכן הוא בנסרים.

12. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מקואות סימן רא סעיף ז

הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה או עריבה גדולה, ונקבו נקב המטהרו (וי"א דבעינן נקב כשפופרת הנוד (טור והרא"ש בתשובה) וכן יש להחמיר) ונקבעו בארץ ועשהו מקוה, ה"ז כשר. וכן אם פקק הנקב בסיד ובבנין, אינו פוסל והמים הנקוים בתוכו מקוה כשר. סתמו בסיד או בגפסית, עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה. ואם הוליתו על גבי הארץ ועל גבי הסיד, ומירח בטיט מן הצדדין, ה"ז כשר. הגה: מותר לעשותו על הגג, ובלבד שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שחקקו ולבסוף קבעו, אבל חבור אבנים הרבה לא מקרי כלי (תשובת הרשב"א סימן ת"ת).

13. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מקואות סימן רא סעיף מ

כלי שניקב בשוליו, אפילו כל שהוא, אינו חשוב כלי לפסול המקוה; ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה. ואם הנקב בצדדין, אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב כשפופרת הנא, שהוא כשתי אצבעות ראשונים מהארבעה שבפס היד, מתהפכות בחלל הנקב בריוח, בין שהוא מרובע בין שהוא עגול, ויהא קרוב לשוליו, שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה, אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו, לא נתבטל מתורת כלי.

ואם עירב סיד וצורות וסתם בהם הנקב, לא חשיב סתימה להחזירו לתורת כלי. או אם הושיבו על גבי הארץ, ואפילו על גבי סיד וגפסית, לא חשיב סתימה; אבל אם עירב סיד וגפסית וסתמו, חשוב סתימה.

הילכך הרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותו, וירא שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו המים ג' לוגין למקוה, אחר שחסרו מ' סאה, ויפסלוהו, יקוב הכלי בשוליו כל שהוא, ואז לא יחשבו המים שבו שאובין; ואם הם מים נובעים, אין צריך לכך כי המעיין אינו נפסל בשאיבה.

14. ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף ז

צ"ע דמשמע דס"ל להמחבר דנקב כל שהוא לא סגי כלל מדינא ולקמן ריש סעיף מ' כתב כלי שניקב בשוליו אפי' כל שהוא אינו חשוב כלי לפסול המקוה! ואפשר דבריו שבכאן הם ע"פ מ"ש שם אח"כ ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה בכלי כזה ור"ל אלא בעי' כנקב המטהרו ודוחק.

15. פתחי תשובה יורה דעה סימן רא ס"ק כו

אפילו כ"ש עש"ך לעיל ס"ק כ"ג שהקשה דזה סותר למ"ש לעיל ס"ז דשם ס"ל להמחבר דבעי נקב המטהרו ונדחק ליישב דשם איירי לענין לכתחלה ע"ש ובאמת יש עוד סתירה דשם העתיק דעת הרמב"ם בפשיטות דאפילו נקב המטהרו לא מהני אא"כ קבעו בארץ או מעשה בנין וכאן העתיק שיטת הר"ש והרא"ש דאפילו נקב כ"ש לחוד מהני אפילו לא קבעה בארץ ומשמע דאפילו לכתחלה לא בעי קבעו בארץ ובזה לא יועיל תירוצו הש"ך ועוד יש איזה סתירות ומצאתי (בתשו' מאור הגולה רבינו עקיבא איגר ז"ל סימן מ"ה /מ') שכתב ליישב זאת דלעיל ס"ז איירי לענין לטבול בתוכו וכאן איירי לענין לפסול המים היוצאים מכלי זו והמחבר הכריע כן מסבירא דנפשיה דלענין לטבול בתוכו דהוא דאורייתא חשש לדעת הרמב"ם דבעי נקב המטהרו וגם קבעו בארץ אולם לפסול המים היוצאים מכלי זו למקוה מדין שאובין כיון דלהרבה פוסקים שאובין דרבנן בזה סמכין על שיטת הר"ש והרא"ש דמהני נקב כ"ש אפילו לא קבעו ואף דלשיטת הר"ש והרא"ש יוצא חומרא דסתימת גפת וסיד הוי סתימה מעליא וממילא לא מהני בזה קבעו בארץ דהוי כמו קבעו לחודא בלא נקב וא"כ איך פסק בס"ז דבסתמו בסיד וקבעו כשר י"ל כיון דדוקא בסיד וגפת יחד הוי סתימה אבל בחד מנהון לא א"כ בדקדוק נקט לעיל ס"ז בסיד או בגפסית אבל בסיד וגפת יחד באמת לא מהני קבעו בארץ עכ"ד ע"ש.